

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Elsa Larsdotter

Bröstarvingars rätt till arv

- en utredning om laglottens berättigande i dagens samhälle

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Elsa Trolle Önnerfors

Termin: VT 2014

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRKORTNINGAR	3
1 INLEDNING	4
1.1 Inledande ord	4
1.2 Syfte och frågeställningar	4
1.3 Avgränsingar	5
1.4 Teori och metod	5
1.5 Forskningsläge och material	6
1.6 Disposition	7
2 LAGLOTTENS UTFORMNING	8
3 LAGLOTTENS HISTORISKA BAKGRUND	10
4 LAGLOTTENS UTVECKLING UNDER 1900-TALET	13
4.1 Samhällsutvecklingen	13
4.2 Utredningar och lagändringar med anknytning till laglotten	14
4.2.1 Införandet av 1928 års lag om arv	14
4.2.2 Införandet av 1958 års ärvdabalk	15
4.2.3 Utomäktenskapliga barn får arvsrätt efter sin far	16
4.2.4 Reformen av ärvdabalken år 1988	17
4.3 Förslag att avskaffa laglotten	18
5 DEBATTEN KRING LAGLOTTEN UNDER 2000-TALET	20
5.1 Doktrin	20
5.2 Riksdagsmotioner	22
5.3 Samhällsdebatten	23
6 ANALYS	25
6.1 Lagstiftarens motiv bakom införandet och behållandet av laglotten	25

6.2	Argument för och emot att behålla laglotten	27
6.3	Slutsats	29
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	32

Summary

This essay examines the statutory share of inheritance in the Swedish inheritance system. In Sweden, the statutory share of inheritance means that a deceased person are forced by law to leave half of his or hers property to his or hers direct heirs (children, children's children etcetera). The interests that legitimate the statutory share of inheritance are being examined and compared to the interests for abolishing the system. The main focus is on the direct heirs right to inheritance, but the interests of other heirs or prospective heirs are also included.

The statutory share of inheritance is a well-established law that has existed since the Middle Ages. The current regulation was laid down in law in the year 1857 and has, in essence, not been changed since. This essay focuses on the development with connection to the system during the 20th and 21st century. There have been a lot of discussions among both politicians and lawyers regarding to keep or to abolish the current regulation. The main motives during the 20th century for keeping the current law has been the direct heirs right to inherit and the wish to create justice between the deceased persons children.

Those who wish to abolish the system believe that the current regulations are out-dated and that there are other interests, for example spouse's legal inheritance status, that needs to be meet instead. Even though there are a lot of people who criticise the system, it seems that most people still want to keep the current regulations. To abolish the law of statutory share of inheritance will mean that radical changes need to be undertaken throughout the legal inheritance system.

Sammanfattning

I denna uppsats undersöks det svenska laglottssystemet. Bland annat undersöks vilka intressen som motiverar utformningen av det svenska laglottsinstitutet samt vilka intressen som talar för och emot att behålla laglotten. Störst fokus ligger på bröstarvingars rätt att arva men även andra intressen som har betydelse för laglottens berättigande berörs.

En variant av dagens laglottssystem har funnits sedan medeltiden, och laglotten har i princip varit materiellt oförändrad sedan dess lagstadgande år 1857. Laglotten är således väl etablerad i det svenska rättssystemet. Sedan 1900-talets början har laglottens berättigande främst motiverats av att garantera bröstarvingars rätt till arv och att säkerställa rättvisa bröstarvingarna sinsemellan. I uppsatsen tas upp ändringar som berör laglotten under 1900-talet och förslag som under 1980-talet lades fram för att avskaffa laglotten.

Debatten kring laglotten rör huruvida laglotten fortfarande kan anses vara berättigad i och med den samhällsutveckling som skett. De som vill att laglotten ska avskaffas menar att bestämmelsen är föråldrad, och att det finns andra intressen som behöver tillgodoses såsom makars och sambors arvsrättsliga ställning och arvlåtarens rätt att få bestämma över sin egendom. En majoritet verkar dock anse att laglotten fortfarande är berättigad. Att avskaffa laglotten skulle innebära en att radikala ändringar behöver företas inom hela arvsrätten.

Förkortningar

(M)

Moderata Samlingspartiet

(MP)

Miljöpartiet

Prop

Proposition

SOU

Statens offentliga utredningar

(V)

Vänsterpartiet

1 Inledning

1.1 Inledande ord

Laglotten är en arvsrättslig bestämmelse som länge varit uppe för diskussion och har med tiden kritiserats allt flitigare. Samtidigt finns det en uppenbar vilja att bevara laglotten, framför allt från lagstiftarens sida. Detta gör att frågor väcks kring varför bestämmelser som är så kritiserade av vissa anses vara så viktigt att bevara av andra.

Vilka intressen som anses vara viktigast, både av lagstiftaren men också av individer i samhället, är något som förändras i takt med att samhället utvecklas. Arvsrätten präglas till stor del av bland annat sociala och politiska faktorer och speglar på så sätt grundläggande värderingar i samhället. Det är därför intressant att en bestämmelse som varit i princip materiellt oförändrad sedan år 1857 fortfarande är gällande rätt.¹

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med denna uppsats är att undersöka vilka intressen som, enligt lagstiftaren, motiverar utformningen av laglottsinstitutet. Syftet är även att undersöka huruvida dessa intressen stämmer överens med samhället som det ser ut idag, framför allt sett till vilka intressen andra personer i samhället verkar anse vara viktigast.

Syftet ska uppnås genom en beskrivning av laglottens utveckling, framför allt under 1900- och 2000-talen. Dessutom ska olika argument som finns,

¹ Trolle Önnerfors, Elsa, ”Jorden, släkten och rätten: om den roll de jordägande gruppernas intressen har spelat för utvecklingen av den svenska rätten”, i: *Samfunnsutvikling og arverettslige utfordringer*, Eeg, Thomas (red), Oslo, 2013, s. 169 och 186 f.

dels för att behålla laglottsinstitutet som det ser ut idag, dels för att avskaffa laglotten helt eller delvis lyftas fram och analyseras.

För att uppfylla syftet med uppsatsen ska följande frågeställningar besvaras:

- Hur regleras laglotten idag?
- Vilka motiv har legat bakom lagstiftarens införande, men framför allt bevarandet av laglotten?
- Vilka intressen talar för och emot att behålla laglotten i dess nuvarande form?

1.3 Avgränsingar

Utgångspunkten för detta arbete är bröstarvingars rätt till arv, och därför bör man som läsare komma ihåg att övriga intressen inte uttöms i den omfattning som det finns möjlighet till. Uppsatsen berör regleringen kring laglotten, och således inte hela arvslogen. Detta eftersom det endast är laglotten som en bröstarvinge aldrig behöver avstå till förmån för testamentstagare. Sett till uppsatsens syfte kommer inte förskott på arv, efterarv och problematiken kring dessa bestämmelser att tas upp.

Uppsatsen handlar om laglotten och dess funktion i dagens samhälle, varför störst fokus ligger på 1900- och 2000-talen. Eftersom argumenten, framför allt gällande ett avskaffande av laglotten, har sett ungefär likadana ut under en längre tid blir mycket av det material som finns från 1900-talet och tidiga 2000-talet fortfarande relevant för dagens debatt.

1.4 Teori och metod

Laglottsinstitutet har i denna uppsats undersökts ur ett rättsutvecklingsperspektiv. Fokus har alltså varit på den rättsliga utvecklingen. I förhållande till laglotten finns det även andra sidor som är av

intresse, till exempel samhällsutvecklingen. Sett till uppsatsens ringa omfattning har dock endast det som anses vara av störst betydelse gällande samhällsutvecklingen valts ut. Argumenten för och emot att behålla laglottsinstitutet har slutligen analyserats ur ett kritiskt perspektiv.

I uppsatsen har en rättsdogmatisk metod använts. Gällande rätt har tolkats genom att analysera traditionella rättskällor. Materialet har även använts för att undersöka om det finns behov av förändring.

1.5 Forskningsläge och material

Det finns relativt lite forskning gjord angående laglotten. Forskningen verkar också delvis ha avstannat. Laglotten och övriga arvsrättsliga regler har inte genomgått någon större utredning sedan 1980-talet, varken på lagstiftningsnivå eller av forskare i övrigt.

Materialet är valt efter rättskällevärdet där lagstiftning ges störst tyngd, följt av förarbeten och doktrin. Förarbeten och lagtextkommentarer har haft stor betydelse för att redogöra för laglottens nuvarande reglering och hur systemet har utvecklats. Även doktrin har varit av betydelse för att kunna belysa de problem som finns förknippade med laglotten. Ett problem har varit att det inte finns så mycket material som berör laglotten specifikt. Materialet har därför kompletterats med aktuella artiklar från dagstidningar samt riksdagsmotioner från de senaste åren. Allt material har således inte skrivits av jurister. Eftersom arvsrätten är så nära sammankopplad med samhället behöver detta inte vara ett problem, utan visar istället på hur stark kopplingen mellan lagen och samhället faktiskt är. Sådant material har dock inte givits samma tyngd som exempelvis lagtext och doktrin.

En del av materialet är skrivet i syfte att påverka opinionen i en viss riktning när det gäller bevarandet eller avskaffandet av laglotten. För att uppsatsen inte ska bli vinklad har material som representerar olika åsikter använts.

1.6 Disposition

Uppsatsen inleds med en beskrivning av det aktuella laglottssystemet. För att underlätta för läsaren har beskrivningen av det aktuella laglottssystemet placerats före den kronologiska ordningen. Detta för att reda ut diverse begrepp som är återkommande i den kronologiska redogörelsen och resten av uppsatsen. Därefter följer i kapitel tre till fem en kronologisk redogörelse över laglotten utveckling, som börjar med en historisk tillbakablick till utvecklingen före 1900-talet men där störst fokus läggs på 1900- och 2000-talen. I det avslutande kapitlet analyseras dels lagstiftarens motiv för att bevara laglotten, dels de olika argument som förts fram för och emot att behålla laglotten.

2 Laglottens utformning

De arvsrättsliga reglerna anger hur kvarlåtenskapen efter en avliden person, fortsättningsvis benämnd arvlåtaren, ska fördelas. Fördelningen följer till stor del genetiska släktband och släktingarna är indelade i olika arvsklasser.² Vill en arvlåtare inte att hans eller hennes kvarlåtenskap ska fördelas enligt arvsordningens regler kan vederbörande istället välja att upprätta ett testamente. I ett testamente kan arvlåtaren, tillika testator, välja att kvarlåtenskapen ska fördelas på ett helt eller delvis annat sätt än vad arvsordningens regler föreskriver.³ Testators vilja ska i möjligaste mån respekteras.⁴

Principen om att arvlåtaren i ett testamente själv ska få bestämma över sin egendom har vissa undantag. Bestämmelserna om laglott är ett sådant undantag. Laglottssystemet innebär att en del av kvarlåtenskapen alltid ska tillfalla arvlåtarens bröstarvingar. En bröstarvinge alltid har rätt till hälften av vad som hade tillkommit vederbörande i arvslott, om det inte hade funnits något testamente.⁵ Summan av laglotterna blir hälften av kvarlåtenskapen. Den andra halvan av kvarlåtenskapen kallas vanligtvis för den disponibla kvoten och den förfogar arvlåtaren själv över och kan fritt fördela såsom han eller hon önskar genom testamente.⁶

Bröstarvingar är de arvingar som återfinns i första arvsklassen, vilket är arvlåtarens avkomlingar såsom barn, barnbarn och så vidare. Arvlåtarens barn tar lika lott.⁷ Laglotten utfaller inte automatiskt för det fall testator frångått arvsordningen, utan vill en bröstarvinge ha sin laglott måste denne begära jämkning av testamentet. Laglotten är individuell och personlig för varje bröstarvinge. Det är alltså upp till var och en av bröstarvingarna att

² Brattström, Margareta och Singer, Anna, *Rätt arv*, Uppsala, 2011, s. 30 f.

³ Brattström och Singer, 2011, s. 88.

⁴ 11 kap. 1 § ärvdabalken (SFS 1958:637).

⁵ 7 kap. 1 § ärvdabalken.

⁶ Walin, Gösta och Lind, Göran, *Kommentar till Ärvdabalken*, Stockholm, 2008, s. 203.

⁷ 2 kap. 1 § ärvdabalken.

begära jämkning. Att en bröstarvinge avstår från att begära jämkning påverkar inte storleken på övriga laglotter.⁸

Huvudregeln är att arvingar ärver i samband med det skifte som sker i och med arvlåtarens bortgång. Till denna huvudregel finns det undantag, bland annat gällande efterlevande makes rätt till arv. Vid sidan av arvsklasserna som är grundade på genetiska släktband finns det även arvsrätt för en efterlevande make. Sedan år 1988 (SFS 1987:231) är denna arvsrätt omfattande och innebär att en efterlevande maken, enligt arvsrättens regler, ärver före gemensamma bröstarvingar. En efterlevande make ärver dock med fri förfoganderätt och inte full äganderätt. Det innebär att den efterlevande maken inte kan testamentera bort den del som utgör arvingarnas efterarv efter den först avlidne maken.⁹ När det gäller gemensamma bröstarvingar får de alltså ut sitt arv först när båda föräldrarna är avlidna.¹⁰ Den enda grupp arvingar som har rätt att få ut sitt arv direkt är de så kallade särkullbarnen, det vill säga barn som inte är makarnas gemensamma.¹¹

Efterlevande makes rätt att ärva före gemensamma bröstarvingar gäller även laglotten, i de fall arvlåtaren efterlämnat ett testamente till förmån för den efterlevande maken. Om arvlåtarens testamente är till förmån för annan än efterlevande make har även gemensamma bröstarvingar rätt att få ut sin laglott omedelbart.¹²

⁸ 7 kap. 3 § ärvdabalken; Brattström och Singer, 2011, s. 110.

⁹ 3 kap. 1 § ärvdabalken; Walin och Lind, 2008, s. 52 f.

¹⁰ 3 kap. 2 § ärvdabalken.

¹¹ 3 kap. 1 § 1 st. ärvdabalken.

¹² 7 kap. 3 § 2 st. ärvdabalken.

3 Laglottens historiska bakgrund

Laglottsystemet har rötter långt bak i den arvsrättsliga historien. Något som liknar dagens laglott har funnits sedan medeltiden och laglotten har i svensk rätt materiellt sett varit i princip oförändrad sedan 1857.¹³ Rättsregler, inte minst inom arvsrätten områden, är en produkt av den tid de tillkommit i och är således utformade för att tillgodose de intressen som ansågs vara viktiga just då. Det är därför högst relevant att känna till laglottens historiska bakgrund.¹⁴

Familjen och släkten har alltid haft en viktig ställning i den svenska arvsrätten. Barn har sedan medeltiden haft rätt till arv efter sina föräldrar, även om reglerna har haft en varierande utformning under århundradena. Även jord och jordäggande har sedan medeltiden påverkat utformningen av de arvsrättsliga bestämmelserna. Sverige var fram till slutet av 1800-talet primärt ett bondesamhälle och jordegendomar var viktiga, både för försörjning och för status i det svenska ståndssamhället. Jorden var således en värdefull egendom som man ville hålla kvar inom släkten, vilket återspeglades i den arvsrättsliga regleringen. Sådana ekonomiska och politiska skäl var till exempel motivet bakom bestämmelser som innebar att söner på landsbygden ärvde dubbelt så mycket som döttrar och de skilda regler som fanns för olika typer av jordegendomar. Från medeltiden fram till mitten av 1800-talet var jorden uppdelad två olika egendomsformer, arvejord och avlingejord. Avlingejord kunde en person fritt disponera över men arvejord skulle övertas av nästa generation och fick inte säljas, skänkas eller testamenteras bort.¹⁵

¹³ Trolle Önnerfors, 2013, s. 186 f.

¹⁴ Trolle Önnerfors, 2013, s. 169.

¹⁵ Trolle Önnerfors, 2013, s. 170-173.

Under 1600-talet började testamenten, trots att de funnits sedan 1100-talet, att användas i större omfattning i Sverige.¹⁶ Redan från det att testamente introducerades i Sverige hade också en variant av laglotten tillämpats, detta eftersom det stred mot alla då kända rättsordningar att utan anledning göra sina barn arvlösa. När testamentsrätten tog fart under 1600-talet blev det viktigt att laglotten fortfarande respekterades, vilket även klargjordes av Svea Hovrätt i ett betänkande över testamentsrätten från år 1685. Hur omfattande denna laglott skulle vara preciserades dock aldrig. Gränsdragningen mellan föräldrars rätt att fritt disponera över sin egendom och barns rätt till arv var således redan på den tiden en besvärlig fråga för den svenska rättstillämpningen.¹⁷

Under 1700- och 1800-talen förändrades synen på samhället runt om i Europa, både politiskt och ideologiskt. Detta ledde till att den svenska arvsrätten framstod som föråldrad. Under 1800-talet började kritiken mot både uppdelning av jordegendomarna och det gamla ståndssamhället växa sig allt strakare. Synen på äganderätten hade förändrats och de arvsrättsliga reglerna och olika privilegier regler var ett hinder för handeln och industrialiseringens framfart.¹⁸

År 1857 skrevs laglotten in i lagen¹⁹. I samband med detta togs även skillnaderna mellan arvejord och avlingejord bort. Istället för arvejord var det därefter laglotten som en arvlåtare inte fick lov att testamentera bort. Laglotten bestämdes till hälften av arvlåtarens totala kvarlåtenskap. Den lagstadgade regleringen av laglotten blev en kompromiss mellan arvlåtarens fria vilja och bröstarvingarnas rätt till arv.²⁰ Trots att samhället till stora delar hade förändrats var släktens egendom fortfarande av betydelse för

¹⁶ Trolle Önnerfors, 2013, s. 175 f.

¹⁷ Trolle Önnerfors, 2013, 178-180.

¹⁸ Trolle Önnerfors, 2013, s. 181 f och 186 f.

¹⁹ SFS 1857:60.

²⁰ Trolle Önnerfors, 2013, s. 186 f.

försörjningen och det ansågs därför nödvändigt att begränsa testamentsfriheten.²¹

²¹ Singer, Anna, ”Blodsband, släktskap, försörjning eller kanske kärlek? – Om arvsrättens grund och funktion i det postmoderna samhället”, i: *Samfunnsutvikling og arverettslige utfordringer*, Eeg, Thomas (red), Oslo, 2013, s. 112.

4 Laglottens utveckling under 1900-talet

4.1 Samhällsutvecklingen

Det svenska samhället genomgick under 1900-talet många förändringar. Från 1960-talet och framåt förändrades samlevnadsformerna i Sverige avsevärt. Skilsmässor och omgiften blev allt vanligare, men allt fler valde även att leva tillsammans i samboförhållanden. Eftersom fler valde att leva tillsammans i samboförhållanden ökade även antalet utomäktenskapliga barn. I och med att skilsmässor och omgiften blev allt vanligare, ökade sannolikheten att få barn i fler kullar och med det ökade således även antalet särkullbarn.²²

Förutom att nya samlevnadsformer blev allt vanligare utvidgades även föräldrabegreppet. Detta resulterade i att familjens funktion till stor del förändrades. Familjens roll gick från att bland annat trygga försörjning och att ge skydd i krissituationer till att istället till största del få betydelse för att ge en känslomässig tillhörighet.²³

Samhällets ansvar för varje individ blev allt mer omfattande genom att välfärdssamhället utvecklades. Ett viktigt led i detta var bland annat att allmän pension infördes år 1913.²⁴

²² Agell, Anders och Brattström, Margareta, *Äktenskap, Samboende, Partnerskap*, Uppsala, 2011, s. 18 f.

²³ Singer, "Blodsband, äktenskap, försörjning eller kanske kärlek?", 2013, s. 99 f.

²⁴ SFS 1913:120.

4.2 Utredningar och lagändringar med anknytning till laglotten

4.2.1 Införandet av 1928 års lag om arv

Förordningen från år 1857 i vilken laglotten fick sin första lagreglering upphävdes genom 1928 års lag om arv.²⁵ Laglotten i förordningen ersattes dock av ett, vad gäller detta arbete, väsentligen likadant system i 1928 års lag. Samma system följde även med in i ärvdabalken år 1958.²⁶

I samband med förberedandet av 1928 års lag om arv presenterades en utförlig redogörelse över arvsrättens historia i vilken laglotten beskrevs som den innersta kärnan av den lagbestämda arvsrätten. Enligt lagberedningen hade det, vare sig ett lands bestämmelser för uppdelning av en arvlåtares kvarlåtenskap grundade sig på legal arvsrätt eller arvlåtarens yttersta vilja, historiskt sett funnits någon begränsning av testamentsrätten till förmån för arvingarna.²⁷

Lagberedningen noterade dock att det inom doktrinen i andra länder inom Europa börjat väckas kritik mot laglotten. Bland annat kritiserades de fall när kvarlåtenskapen bestod av fast egendom som var svår att dela upp samt att laglotten var ett hinder för att fördela kvarlåtenskapen baserat på de enskilda arvingarnas behov. Enligt lagberedningen fanns det i Sverige inga bärande skäl som kunde motivera att ett barn skulle kunna göras arvlös.²⁸

Lagberedningen beskrev laglottskyddets berättigande utifrån två syften. Dels att bröstarvingar inte skulle lämnas arvlösa till förmån för någon utomstående, dels att laglotten skulle säkerställa rättvisa bröstarvingarna sinsemellan. Bröstarvingarnas rätt att inte lämnas lottlösa motiverades av

²⁵ SFS 1928:280.

²⁶ SFS 1958:637.

²⁷ SOU 1925:43, s. 289 ff.

²⁸ SOU 1925:43, s. 298 ff.

den sociala och ekonomiska gemenskap som ansågs föreligga mellan arvlåtare och arvinge. En sådan gemenskap ansågs vara starkast med den allra närmsta släkten, vilket var bröstarvingarna. Som följd av den starka gemenskapen ansågs det, enligt lagberedningen, naturligt och följdriktigt att en del av arvet ovillkorligen skulle reserveras för bröstarvingarna i form av en laglottsrätt.²⁹

I den efterföljande propositionen bemöttes, och avfärdades, kritiken mot laglotten. Även i propositionen beskrevs laglotten som kärnan i den legala arvsrätten, och som en norm som verkligen fått genomslag i det man kallade det ”allmänna rättsmedvetandet” hos folket. Det ansågs inte att det kunde komma på fråga att ändra laglottsinstitutet.³⁰ Det fanns dock de som var av annan mening och tyckte att laglottsinstitutet var en otillbörlig inskränkning av testamentsfriheten. I lagutskottets utlåtande reserverade sig två ledamöter i första lagutskottet mot laglottens berättigande och anförde att en utredning rörande frågan borde genomföras.³¹

4.2.2 Införandet av 1958 års ärvdabalk

Dagens arvslagstiftning fick i princip sin nuvarande form genom framtagandet av 1958 års ärvdabalk. Grunden för vad som kom att bli 1958 års ärvdabalk lades dock redan i början av 1900-talet.³² För laglotten innebar Ärvdabalkssakkunnigas förslag ingen egentlig förändring, med det undantaget att de sakkunniga föreslog att adoptivbarn därefter skulle jämföras med bröstarvinge och således omfattas av laglottsskyddet. Det ansågs naturligt att adoptivbarnet skulle ha samma arvsrättsliga ställning som arvlåtaren biologiska barn.³³ Förslaget antogs i propositionen och

²⁹ SOU 1925:43, s. 298 f.

³⁰ Prop. 1928:17, s. 69 ff.

³¹ LU 1928:21, s. 76 f.

³² Singer, Anna, ”Utvecklingen i svensk rätt 1950-2010”, i: *Samfunnsutvikling og arverettslige utfordringer*, Eeg, Thomas (red), Oslo, 2013, s. 121; prop. 1958A:144, s. 1.

³³ SOU 1954:6, s. 108.

adoptivbarn kom i 1958 års ärvdabalk att omfattas av laglotsbestämmelserna.³⁴

4.2.3 Utomäktenskapliga barn får arvsrätt efter sin far

Vid införandet av 1958 års ärvdabalk fördes en omfattande diskussion angående att på arvsrättens område likställa utomäktenskapliga barn med de födda inom äktenskapet. Sakkunniga anförde dels att det ansågs som stötande att barn födda inom och utom äktenskap skulle ha olika arvsrättsliga ställning, dels att biologiskt släktskap vägde så tungt att den sociala och ekonomiska samhörigheten inte spelade någon roll.³⁵ Departementschefen anförde i lagrådets remissyttrande att lika arvsrätt för barn födda utom och inom äktenskap sedan början av 1900-talet hade varit ett ständigt återkommande önskemål. Framför allt hänvisade departementschefen till att en ändring var påkallat ur en etisk rättvisesynpunkt. Det ansågs inte försvarbart att genom lagstiftning bidra till att upprätthålla en social ojämlikhet mellan barn födda inom och utom äktenskapet.³⁶ Förslaget antogs dock inte, framför allt med hänvisning till att möjligheter efterlevande makes rättsliga ställning i första hand behövde utredas.³⁷

Utomäktenskapliga barn hade redan år 1905 tillerkänts arvsrätt efter sin mor och hennes släktingar,³⁸ men först år 1970 fick utomäktenskapliga barn även full arvsrätt efter sin far och dennes släktingar.³⁹ Utomäktenskapliga barn blev i och med detta helt likställda med barn i äktenskap när det gällde arv.⁴⁰ Efter förslag gällande ändringar bland annat gällande efterlevande makes rättsliga ställning ansåg familjerättskommittén att det inte längre fanns något

³⁴ Prop. 1958A:144, s. 1 och 116 ff.

³⁵ SOU 1956:4, s. 88 f.

³⁶ Prop. 1958A:144, s. 96 ff.

³⁷ Prop. 1958A:144, s. 2.

³⁸ Brattström och Singer, 2011, s. 21.

³⁹ SFS 1969:621.

⁴⁰ Prop. 1969:124, s. 2.

skäl för att inte utvidga arvsrätten för utomäktenskapliga barn. Förslaget möttes dock av en del kritik, bland annat från ett antal remissinstanser som menade att förslaget inte överensstämde med det rådande arvsrättsliga synsättet att det skulle föreligga social och ekonomisk gemenskap mellan arvlåtare och arvingar.⁴¹

4.2.4 Reformen av ärvdabalken år 1988

I början av 1980-talet tillsattes en utredning för att se över ett införande av en äktenskapsbalk.⁴² I samband med detta undersöktes och utreddes arvsrättsliga bestämmelser såsom laglottsinstitutet. Utredningen ledde fram till den senaste reformen av större betydelse på arvsrättens områden. Ändringarna trädde i kraft år 1988 och innebar bland annat att efterlevande make gavs rätt att arva före gemensamma bröstarvingar.⁴³

Makar fick arvsrätt första gången år 1921.⁴⁴ I samband med införandet av 1928 års lag om arv utökades den rätten så att om inga bröstarvingar fanns ärvde en efterlevande make före de övriga arvsklasserna.⁴⁵ En diskussion fördes i samband med detta kring hur omfattande denna arvsrätt borde vara. Av propositionen framgick att ge make arvsrätt före bröstarvingar sågs som en omotiverad kränkning av laglottsrätten, men även av bröstarvingars arvsrätt i stort.⁴⁶ Vid reformen år 1988 ansågs att det, som följd av bröstarvingarnas minskade behov av ekonomiskt stöd (se nedan 4.3) och efterlevande makars ökade behov av ekonomisk trygghet, att gemensamma bröstarvingars arvsrätt fick stå tillbaka för efterlevande makes arvsrätt. Eftersom särkullbarn inte ansågs ha samma känslomässiga förhållande till den efterlevande maken som de gemensamma barnen förelåg inget incitament för att dessa barn skulle behöva vänta på att få ut sitt arv. Istället

⁴¹ Prop. 1969:124, s. 67 ff.

⁴² SOU 1981:85.

⁴³ Prop. 1986/87:1, s. 2 och 22.

⁴⁴ SFS 1920:406.

⁴⁵ Prop. 1928:17, s. 3 och 59.

⁴⁶ Prop. 1928:17, s. 61 f.

ansågs att sårkullbarn skulle ha rätt att få ut sitt arv redan när den förste maken avled.⁴⁷

4.3 Förslag att avskaffa laglotten

I samband med översynen av den äktenskapliga regleringen som ledde fram till reformen som trädde i kraft år 1988 lade Familjelagssakkunniga fram ett förslag att avskaffa laglotten.⁴⁸ Tre av de sakkunniga var dock skiljaktiga och ansåg att laglotten borde behållas.⁴⁹ Majoriteten av de sakkunniga argumenterade med utgångspunkt i laglottens två huvudsakliga syften, bröstarvingars rätt till arv och rättvisa bröstarvingar sinsemellan, för att det inte längre fanns tillräckligt starka skäl för att behålla laglottsinstitutet. I och med den samhällsutveckling som skett under 1900-talet ansåg de att det fanns mer som talade för att en arvlåtare själv borde få förfoga över sin kvarlåtenskap genom testamente. De sakkunniga menade att barn inte längre var beroende av arv från sina föräldrar för att trygga sin försörjning. Barn var i allmänhet både vuxna och självförsörjande när deras föräldrar gick bort, men även om de var underåriga fanns ett starkt socialt skyddsnät. Istället ansåg de att det fanns mer som talade för att arvlåtaren genom testamente borde ges möjligheten att stärka den efterlevande makens arvsrättsliga ställning. Enligt en utredning som Familjelagssakkunniga hade genomfört var majoriteten av de testamenten som upprättades vid denna tid skrivna just för att stärka efterlevande makes ställning. Angående funktionen att laglotten ska tillgodose rättvisa bröstarvingar sinsemellan ansåg de att det ändå genom testamente gick att gynna ett barn på bekostnad av de andra och att det således inte fanns någon fullkomlig rättvisa ens med laglottsinstitutet. Enligt de sakkunniga hade laglotten kommit att endast fylla en känslomässig funktion.⁵⁰

⁴⁷ Prop. 1986/87:1, s 81 ff.

⁴⁸ SOU 1981:85, s. 207-212.

⁴⁹ SOU 1981:85, s. 486-488.

⁵⁰ SOU 1981:85 s. 207-212.

De sakkunnigas förslag att avskaffa laglotten antogs inte. I stort sett samtliga remissinstanser motsatte sig förslaget och det togs inte heller med i propositionen. Laglotten motiverades, precis som tidigare, med bröstarvingars rätt till arv som grundar sig i den sociala och ekonomiska samhörighet som ansågs föreligga mellan arvlåtare och arvinge samt med att laglotten ska tillgodose att rättvisa skapas mellan bröstarvingarna inbördes. Det främsta argumentet för att behålla laglotten var rädslan för att särkullbarn skulle komma att missgynnas i förhållande till gemensamma bröstarvingar. Eftersom utomäktenskapliga barn först år 1970 hade fått arvsrätt efter sin far ansåg man att frågan om ett avskaffande av laglotsinstitutet hade väckts för tidigt. Ett annat argument som framfördes var intresset av att behålla en nordisk rättslikhet på det familjerättsliga området. Dock ansågs det att laglotten inte längre hade betydelse för bröstarvingarnas försörjning, men de andra argumenten vägde tyngre. Efterlevande makes arvsrättsliga ställning stärktes istället genom att de fick arva med fri förfoganderätt före gemensamma bröstarvingar.⁵¹

År 1998 gjordes en utredning för att bland annat utvärdera 1988 års reformer av ärvdabalken samt se över ett antal frågor i ärvdabalken. En av dessa frågor som skulle ses över var särkullbarns skydd mot arvsplanering. Ärvdabalksutredningen konstaterade att de ansåg att särkullbarn hade ett omfattande och fullgott skydd. Utredningen efterfrågade tvärtom en utredning av laglotsinstitutet för att på nytt pröva avvägningen mellan arvlåtarens rätt att bestämma över sin egendom och bröstarvingars rätt till arv, för att se om inte arvlåtarens rätt borde stärkas.⁵²

⁵¹ Prop. 1986/87:1 s. 78 ff.

⁵² SOU 1998:110, s. 15 och s. 221 ff.

5 Debatten kring laglotten under 2000-talet

5.1 Doktrin

Margareta Brattström och Anna Singer⁵³, professorer i civilrätt vid Uppsala universitet, kritiserar stora delar av laglottssystemet. De anser inte att det inte finns något övertygande skäl för att laglottsinstitutet ska behållas i sin nuvarande form.⁵⁴ Samtidigt noterar de att det finns en del poänger med laglotten som gör att systemet inte kan avfärdas helt utan eftertanke. Som argument för att avskaffa laglotten bemöter Brattström och Singer bland annat de argument som framfördes för att bevara laglotten vid reformen 1988 års reform.⁵⁵ Angående argumentet att bevara den nordiska rättslikheten menar Brattström och Singer att det sedan den svenska reformen år 1988 har skett viktiga principiella förändringar på arvsrättens område i andra nordiska länder, till exempel i Norge och Danmark. Även om dessa förändringar inte berört laglotten specifikt anser Brattström och Singer att efter det fanns så stora arvsrättsliga olikheter att en hänvisning till nordisk rättslikhet inte längre framstår som relevant. Brattström och Singer menar även att argumentet att laglotten ska försäkra rättvisa bröstarvingar sinsemellan är ett svagt argument eftersom arvlåtaren genom att upprätta testamente kan skapa orättvisa även med det system som finns idag.⁵⁶

Brattström och Singer anser att de argument som finns för att behålla laglotten till stor del hör ihop med den syn på förhållandet mellan föräldrar

⁵³ Singer har i sin artikel ”Blodsband, släktskap, försörjning eller kanske kärlek? - Om arvsrättens grund och funktion i det postmoderna samhället”, publicerad i antologin *Samfunnsutvikling og arverettslige utfordringer*, Oslo, 2013, s. 113-116, byggt sin argumentation kring laglottens vara eller icke vara på de tankar hon tillsammans med Margareta Brattström framfört i boken *Rätt arv*. Se Singer, s. 114, fotnot 33.

⁵⁴ Brattström och Singer, 2011, s. 233.

⁵⁵ Se 4.3.

⁵⁶ Brattström och Singer, 2011, s. 232.

och barn som laglotten ska vara ett uttryck för. Brattström och Singer pekar på att om laglottens känslomässiga funktion accepteras uppstår frågan om laglottens skydd också ska omfatta de nära förhållanden som uppkommer mellan barn och ”föräldrar” där inget genetiskt släktband föreligger, exempelvis mellan styvbarn och styvföräldrar. Dock ifrågasätter de inte den legala arvsordning som finns eftersom den oftast leder till den fördelning av kvarlåtenskapen som arvlåtaren önskar.⁵⁷ De förespråkar istället att man kan värna om tanken att föräldrar har ett ansvar för sina barn med hjälp av en annan arvsrättslig reglering än laglotten.⁵⁸

I en artikel i Svensk juristtidning skriver universitetslektor Viola Boström och universitetsadjunkt Ulf Israelsson, båda vid juridiska institutionen vid Umeå universitet, om sambors efterlevandeskydd. De kritiserar att de arvsrättsliga reglerna ser olika ut för makar och sambor och argumenterar för att en sambo borde kunna få samma skydd som en äkta make vid den första sambons bortgång. Sambor har idag ingen legal arvsrätt och endast ett litet ekonomiskt skydd vid den först avlidna sambons bortgång.⁵⁹ För att skapa skydd sambos emellan är man hänvisad till att upprätta ett inbördes testamente. Även om sambor har upprättat inbördes testamente går det dock inte att skapa ett lika starkt skydd som finns för makar. Både gemensamma och icke-gemensamma barn har alltid rätt att få ut sin laglott omedelbart vid den första sambons bortgång.⁶⁰ Boström och Israelsson anser att det inte finns något som motiverar att lagstiftningen ska skilja på barn födda inom och utom äktenskap. De anser därför att sambors gemensamma barn borde få vänta på att få ut sitt arv på samma sätt som gemensamma barn vars föräldrar är gifta.⁶¹

Boström och Bertil Strömberg, universitetslektor i praktisk filosofi vid Umeå universitet, skriver i en artikel i Juridisk Tidskrift om huruvida

⁵⁷ Brattström och Singer, 2011, s. 233.

⁵⁸ Brattström och Singer, 2011, s. 234 f.

⁵⁹ 18 § 2 st. sambolagen (2003:376).

⁶⁰ Brattström och Singer, 2011, s. 112 f.

⁶¹ Boström, Viola och Israelsson, Ulf, ”Är arvsrätten föråldrad?”, i: *Svensk juristtidning* 2004, s. 644-647.

laglotten kränker eller utgör en omotiverad inskränkning av testamentsfriheten, och i förlängningen därmed även äganderätten. Äganderätten är skyddad genom 2 kap. 15 § regeringsformen (SFS 1974:152) och första tilläggsprotokollet art. 1 i Europakonventionen om de mänskliga rättigheterna. De konstaterar först att de inte anser att laglotten skulle utgöra en kränkning av någon av dessa bestämmelser, och går sedan vidare till att undersöka huruvida det dock utgör en omotiverad inskränkning. Enligt Boström och Strömberg är det ekonomiska behovet hos bröstarvingarna inte ett tillräckligt argument för att motivera en sådan inskränkning.⁶² De menar däremot att laglottens symboliska värde som en bekräftelse på samhörigheten mellan en förälder och barn är ett starkt nog skäl att bevara laglotten, och således motivera den inskränkning i testamentsfriheten som laglotten innebär. Det är enligt Boström och Strömberg barnets behov av att få denna tillhörighet bekräftat som gör det till ett tillräckligt skäl för att motivera en sådan inskränkning.⁶³

5.2 Riksdagsmotioner

Årligen inkommer det ett flertal riksdagsmotioner om att se över den arvsrättsliga reglering och avskaffa laglotten.⁶⁴ Dessa motioner sträcker sig över både parti- och blockgränser. Det är framför allt tre framstående argument som hänvisas till gällande varför laglotten bör tas bort. Det finns de som hänvisar till egendomsskyddet,⁶⁵ de som hänvisar till efterlevande makes arvsrättsliga ställning samt de som hänvisar till sambos arvsrättsliga ställning.⁶⁶ Det finns även de som framhäver flera av argumenten.⁶⁷ Gemensamma för alla motionerna är att författarna vill att laglottssystemet

⁶² Boström, Viola och Strömberg, Bertil, ”Laglotten – ett irrationellt inslag i svensk rätt?”, i: *Juridisk Tidskrift*, nr.1, 2012-13, s. 251-253.

⁶³ Boström och Strömberg, Bertil, 2012-13, s. 254-256.

⁶⁴ Eftersom argumenten för att ändra eller avskaffa laglotten under lång tid varit återkommande har endast motioner från år 2010 och framåt valts ut.

⁶⁵ Se t.ex. motionerna 2013/2014:C294, 2010/11:C207 och 2011/12:C240.

⁶⁶ Se t.ex. motionerna 2013/14:C281, 2013/14:C385, 2011/12:C294 och 2011/12:C330.

⁶⁷ Se t.ex. motionerna 2012/13:C309 och 2012/13:C327.

ska utredas och ses över. Vissa föreslår att bestämmelsen helt ska tas bort medan andra föreslår alternativa utformningar av bestämmelsen.

Mats Pertoft (MP) och Jan Lindholm (MP) menar att eftersom särkullbarn är berättigade att få ut sitt arv direkt kan dessa skapa ekonomiska problem för efterlevande make som leder till att denne inte kan bo kvar i den tidigare gemensamma bostaden. Pertoft och Lindholm anser därför att det behövs införas bestämmelser som gör det möjligt att sitta kvar i orubbat bo även om det finns särkullbarn.⁶⁸ Marianne Berg (V) med flera för en liknande argumentation, men istället baserad på sambors intresse av att kunna bo kvar i det som tidigare utgjorde sambornas gemensamma bostad.⁶⁹ Johan Hultberg (M) anser istället att laglotten borde ändras eftersom det är tveksamt om laglottssystemet är förenligt med egendomsskyddet i 2 kap 15 § regeringsformen^{70, 71}.

5.3 Samhällsdebatten

I början av år 2012 fördes en debatt i dagstidningen Dagens Nyheter angående laglotten. Advokat Svante Thorsell argumenterade för att avskaffa laglotten. Thorsell beskriver laglotten som ett ”förlegat tvångsarv” som inte passar in i ett modernt samhälle. Thorsell menar att laglottens syfte från år 1857 inte längre är aktuellt. Dels eftersom medellivslängden blivit så hög att barn oftast var vuxna när deras föräldrar avlider, dels för att arv inte längre spelar någon roll för att hålla kvar jordegendomar inom släkten. Thorsell uttrycker även kritik mot att barn kan bete sig hur som helst mot sina föräldrar utan att riskera att förlora sin laglott. Enligt Thorsell borde det

⁶⁸ Motion 2011/12:C294.

⁶⁹ Motion 2011/12:C330.

⁷⁰ *Hultberg skriver i sin motion att egendomsskyddet stadgas 2 kap 18 § regeringsformen. Detta är inte korrekt och sett till innehållet i motionen verkar det troligt att han förmodligen menar 2 kap 15 § regeringsformen.*

⁷¹ Motion 2012/13:C327.

avgörande för hur kvarlåtenskapen ska fördelas vara arvlåtarens vilja och sociala band.⁷²

Advokaterna Ulf Bergquist och Erica Striby svarade på Thorsells inlägg med deras skäl för varför laglotten borde behållas. Enligt Bergquist och Striby kommer särkullbarn att missgynnas om laglotten tas bort. De hänvisar bland annat till hur särkullbarn tidigare missgynnades i det svenska rättssystemet och att särkullbarn i praktiken ofta missgynnas av föräldrar. Bergquist och Striby illustrerar med hjälp av två exempel att de regler som fanns kring testamente och arv idag inte är ett hinder, varken för efterlevande make att bo kvar i den tidigare gemensamma bostaden, eller för arvlåtaren att lämna betydligt mer till ett ”snällt” barn än ett ”elakt” barn. Om laglotten tas bort menar Bergquist och Striby att det kommer leda till fler arvstvister, eftersom barn som genom ett testamente lämnas arvlösa kommer strida för att få testamentet ogiltigförklarat.⁷³

⁷² Thorsell, Svante, ”Dags att Sverige avskaffar bröstarvingars rätt till arv”, I: *Dagens Nyheter*, 13 jan 2012, Tillgänglig: <http://www.dn.se/debatt/dags-att-sverige-avskaffar-brostarvingars-ratt-till-arv> (hämtad: 2014-03-28).

⁷³ Bergquist, Ulf och Striby, Erica, ”Laglotten skyddar särkullbarnen och bör inte avskaffas”, I: *Dagens Nyheter*, 17 jan 2012, Tillgänglig: <http://www.dn.se/debatt/laglotten-skyddar-sarkullbarnen-och-bor-inte-avskaffas> (hämtad 2014-03-28).

6 Analys

6.1 Lagstiftarens motiv bakom införandet och behållandet av laglotten

Skillnaden mellan Sverige år 2014 och Sverige år 1857 är uppenbarligen stor. Att lagstiftning som infördes på 1800-talet fortfarande gäller idag kan framstå som märkligt. När det gäller laglottens utveckling kan följande konstateras. Bestämmelserna om laglott är i mångt och mycket väldigt lika de som infördes år 1857, men motiveringen nu och då är annorlunda. Lagstiftaren har med stöd i ungefär samma grund försökt få syftet bakom laglotten att någorlunda stämma överens med samhället i stort, även om jag inte tycker att de helt har lyckats.

När laglotten lagstadgades år 1857 var motiven framför allt ekonomiska och politiska. Människor var beroende av familjen och jordägande för försörjning. Att äga jord innebar dels att försörjningen var tryggad, dels var det betydande för vilken status man hade i samhället. Således ville man att jordegendomarna skulle stanna inom släkten. Sverige år 2014 har ett utvidgat välfärdssamhälle. Människor är varken beroende av släkten eller jordegendomar för att trygga sin försörjning. Medellivslängden har ökat och de flesta är vuxna när deras föräldrar går bort, men även om man är underårig finns skydd att tillgå i dagens välfärdssamhälle. Det ursprungliga ekonomiska motivet bakom laglotten kan därför säga har förlorat sitt syfte. Detta är även något som konstaterades i samband med reformen av ärvdabalken år 1988.

De två syften som sedan 1900-talet istället varit mest återkommande för bevarandet av laglottsinstitutet är dels bröstarvingars rätt till arv, dels att skapa rättvisa bröstarvingarna sinsemellan. Bröstarvingars rätt till arv har delvis motiverats av genetiskt släktskap, men framför allt av den sociala och

ekonomiska samhörigheten som anses föreligga mellan arvlåtare och bröstarvinge.

Jag ifrågasätter inte den legala arvsordningen och det faktum att den grundar sig på släktband. Precis som har påpekats i doktrin motsvarar den legala arvsordningen i de flesta fall den fördelning av kvarlåtenskapen som arvlåtaren önskar. Jag anser att social gemenskap finns i fler relationer än vad lagen ger uttryck för. Eftersom ombildade familjer med barn från olika förhållanden blivit vanligare finns det antagligen också i många ett lika starkt socialt band mellan en ”förälder” och ett styvbarn som det finns mellan föräldern och dennes biologiska barn. Med detta menar jag inte nödvändigtvis att arvsrätten borde utökas så att till exempel även styvbarn ska få legal rätt att ärva. Det jag vill peka på, precis som Brattström och Singer också uppmärksammar, är att det finns viss problematik med att motivera laglotten utifrån den sociala och ekonomiska samhörigheten.

Den sociala och ekonomiska samhörigheten har varit ett argument förespråkare för laglotten har hållit hårt på. Det ansågs vara av så stor betydelse för att arvsrätt överhuvudtaget skulle föreligga att utomäktenskapliga barn fick arvsrätt efter sin far och dennes släktingar så sent som år 1970. När utomäktenskapliga barn tillslut fick samma arvsrätt som barn födda i äktenskap var det framför allt med hänvisning till ett etiskt rättviseargument. Rättviseargument har på olika sätt blivit en del av debatten kring laglotten. Mer om rättviseargument diskuteras nedan (se 6.2).

Ett annat argument lagstiftaren fört fram för som argument för att behålla laglotten är att man vill skapa nordisk rättslikhet inom familjerätten. Detta verkar dock idag vara ett allt svagare argument. Brattström och Singer pekar på att det inom andra familjerättsliga områden inte verkat vara en prioritet, och det är därför svårt att se varför en sådan rättslikhet skulle vara befogad endast för arvsrätten.

Ett sista återkommande argument från lagstiftaren har varit att vi i Sverige alltid begränsat testamentsfriheten genom bestämmelser om laglott.

Laglotten har vid flera tillfällen beskrivits som en hörnsten i den svenska rätten. Att laglotten historiskt sätt har haft en viktig roll i den svenska arvsrätten invänder jag inte emot, men jag anser inte att det per automatik innebär att laglottssystemet alltid måste finnas kvar. Ett fungerande system kan ersättas med ett lika bra eller bättre fungerande system.

6.2 Argument för och emot att behålla laglotten

Idag finns det många intressen som ska tillgodoses vid utformningen av arvsrätten, och i förlängningen laglotten. Det handlar dels, precis som det gjorde år 1857, om bröstarvingars rätt till arv jämfört med arvlåtarens rätt att själv bestämma över sin egendom. Idag handlar det dock även till stor del om både makars och sambors arvsrättsliga ställning. Jag anser också att alla dessa intressen är viktiga intressen som behöver tillgodoses på bästa möjliga sätt. Arvsrätten, som en del av familjerätten, är nära sammankopplad med just familjen och familjerelationer. Det är av den anledningen också viktigt att arvsrätten speglar samhället såsom det verkligen ser ut. Det finns både i doktrin, bland politiker och i samhällsdebatten de som menar att efterlevande make och sambo behöver starkare arvsrättsligt skydd. Detta är kanske en indikator på att arvsrätten inte stämmer överens med hur samhället ser ut.

I dagens debatt lyfts flera olika rättviseargumentet fram, såsom rättvisa för efterlevande make eller sambo att få arva eller rättvisan för arvlåtaren att få bestämma hur hans eller hennes kvarlåtenskap ska fördelas. Det är inte möjligt att hitta en lagteknisk lösning av laglottssystemet som skulle vara ”rättvis” för alla. Eftersom det ursprungliga rättviseargumentet har varit rättvisa mellan bröstarvingar fokuserar jag framför allt på det.

Det har från flera håll framhållits att det nuvarande laglottsinstitutet inte skapar någon större rättvisa bröstarvingar emellan, bland annat eftersom det genom testamente går att gynna en bröstarvinge framför de andra. Att laglotten inte skapar total rättvisa mellan bröstarvingar anser inte jag vara ett argument för att ta bort systemet. Det som laglottssystemet skapar är en möjlighet att upprätthålla en minsta nivå av jämn fördelning mellan bröstarvingar. Om laglotten tas bort utökas möjligheten för arvlåtaren att gynna en bröstarvinge framför andra bröstarvingar. Jag tror att det i förlängningen, precis som Bergquist och Striby pekar på, kan komma att leda till fler arvstvister. Det har i alla tider funnits stridigheter mellan syskon och rivalitet om föräldrarnas pengar eller kärlek. I dagens samhälle har det dock tillkommit ytterligare en dimension till detta, vilket de många ombildade familjerna som idag finns. När ett testamente ska utformas kan det finnas många, både familjemedlemmar och utomstående, som kan komma att påverka testatorn. Om laglotten tas bort och bröstarvingar kan lämnas arvlösa skulle det skapa ett större utrymme för tvister som gäller vad som var testators vilja och under vilka omständigheter som testamentet faktiskt kom till. Effekten av ett system med laglott är således att antalet tvister begränsas. Du är inte benägen att ifrågasätta ett testamente om du är garanterad en andel. Om du däremot står lottlös genom ett testamente och bara kan vinna på ett risktagande så är din egen analys i första hand att ta strid. Detta följer av studier av psykologen Daniel Kahneman, belönad med ekonomipriset till Alfred Nobels minne år 2002. Dessa studier är naturligtvis inte baserade på svenska regler om laglott, men resultatet av dessa studier visar att vi väljer en säker vinst framför en risk att förlora.⁷⁴ Jag anser att detta är en intressant tanke att ha i åtanke när det gäller laglottens framtida existens, även om det såklart inte är något som direkt kan läggas till grund för laglottens berättigande i den svenska arvsrätten.

Ett annat argument som framförts i debatten för varför laglotten ska avskaffas är att arvlåtaren har en rätt att själv få bestämma över sin

⁷⁴ Kahneman, Daniel, *Tänka, snabbt och långsamt*, Svensson, Per (översätt.), Stockholm, 2013, s. 375 f.

kvarlåtenskap. För en mer rättvisande diskussion kring detta argument krävs egentligen att arvlåtarens möjligheter att fritt förfoga över sin egendom under sin livstid tas med i diskussionen. En del rättshandlingar kan nämligen komma att likställas med testamente, men på grund av utrymmesskäl har den regleringen som rör sådana handlingar inte tagits upp. Om man bortser från detta går det annars att argumentera för att arvlåtaren faktiskt har rätt att bestämma över sin egendom under dennes livstid och att argumentet om arvlåtarens vilja således inte framstår som så relevant.

6.3 Slutsats

Många intressen ska vägas in vid utformningen eller ändring av arvsrätten och då även laglotten. Det är mer än juridik som är av betydelse vid dessa överväganden. Det har till exempel framkommit att samhällsutvecklingen och vissa psykologiska aspekter kan spela in när det gäller vilken roll arvsrätten ska fylla.

Laglotten går att analysera på många sätt och detta arbete är begränsat i vilka aspekter som kan tas upp. Att laglotten diskuteras av allt från politiker till advokater till professorer inom arvsrätten anser jag inte enbart visar att det finns ett uppenbart behov av att utreda laglottens utformning utan även att en sådan utredning borde genomföras inom en snar framtid.

Forskningsläget tycks idag ha stannat upp, men det är något det behöver bli ändring på. Framför allt anser jag att det kan finnas behov av en mer flexibel lagstiftning som kan anpassas till olika familjer med olika behov. Detta måste inte innebära att laglotten ska tas bort utan visar mer att tidigare starka skäl för laglotten inte är lika starka och på samma sätt återspeglar samhället.

Varför laglotten fortfarande har ett så starkt fäste i dagens samhälle är svårt att tydligt precisera. Precis som bland andra Boström och Strömberg pekar på kan det ha att göra med det band som finns mellan föräldrar och barn.

Det är ett band som varar livet ut och som gör att det känns naturligt att en del av föräldrarnas arv ska tillfalla barnet. Även att laglotten har en lång och obruten tradition skapar även en uppfattning att laglotten representerar ett kärnvärde i den legala arvsrätten. I detta kärnvärde ligger att arvet tillfaller släkten. De skäl som berättigar detta skiljer sig dock markant från tiden för laglottens införande och idag. Det sociala ansvaret mellan generationerna var betydligt mer ekonomiskt starkt på 1800-talet och början av 1900-talet. Samhället var inte så globaliserat som dagens samhälle. Idag har vi en gemensam europeisk politik om fri rörlighet på arbetsmarknaden. Europaparlamentets och rådets förordning (EEG) 492/2011 av den 5 april 2011 om arbetskraftens fria rörlighet inom unionen visar till exempel på denna globalisering. Det har även blivit allt vanligare att människor bosätter sig utomlands. Släkten lever inte gemensamt på samma sätt som vid laglottens införande.

En stor skillnad är då att den yngre generationen inte tar det ekonomiska ansvaret för den äldre generationen som tidigare var det normala och menar jag en omständighet som var den största anledningen till laglottens berättigande. Även i dagens samhälle sker naturligtvis ett ansvarstagande för den äldre generationen, men då utifrån ett mindre ekonomiskt ansvarstagande. Detta beror om inte annat på allmän pension som infördes år 1913 och möjligheten för den äldre generationen att i viss mån spara pengar att använda när de blir äldre. Den äldre generationen får genom ett utbyggt system av hemtjänst och äldreomsorg möjlighet att genom egna medel betala för dessa tjänster. Även när det inte finns möjlighet att betala med egna resurser finns ett i samhället ett socialt skydds nät där den yngre generationen inte har något ekonomiskt ansvar.

Så länge det finns en arvsrätt för bröstarvingar kommer det bland en majoritet av dessa att finnas en förväntan på ett arv. Det kan då uppstå en misstro och ett ifrågasättande om arvet inte faller ut, vilket kan skapa onödiga konflikter i en för många känslomässigt ansträngande period i livet. Därför anser jag att laglotten i dess nuvarande form ska vara kvar. En

ändring förutsätter enligt min mening radikala förändringar av arvsrätten i sin helhet.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Tryckta källor

Lagutskottets utlåtanden

LU 1928:21 Utlåtande i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om arv, dels ock i ämnet väckta motioner.

Propositioner

Prop. 1928:17 Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag om arv m.m.

Prop. 1958A:144 Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till ärvdabalk m.m.

Prop. 1969:124 Kungl. Maj:ts proposition angående vidgad arvsrätt för utomäktenskapliga barn m.m.

Prop. 1986/87:1 om äktenskapsbalk m.m.

Riksdagsmotioner

Motion 2013/14:C281 *Förstärkta skyddsregler för efterlevande partner vid dödsfall*, Anders Ahlgren (C) och Johan Liander (C)

Motion 2013/14:C294 *Avskaffande av laglotten*, Borina Åberg (M)

Motion 2013/14:C385 *Arvsrätt för efterlevande make och särkullbarn*, Maria Lundqvist-Brömster (FP)

Motion 2012/13:C309 *Bröstarvingars rätt till arv*, Lars Isovaara (SD)

Motion 2012/13:C327 *Avskaffande av laglottssystemet*, Johan Hultberg (M)

- Motion 2011/12:C240 *Reformering av ärvdabalken*, Kajsa Lunderquist (M)
- Motion 2011/12:C294 *Likabehandling av barn och särkullbarn vid arvsskiftet*, Mats Pertoft (MP) och Jan Lindholm (MP)
- Motion 2011/12:C330 *Sambors arvsrätt*, Marianne Berg (V), Bengt Berg (V), Eva Olofsson (V), Mia Sydow Mölleby (V), Amineh Kakabaveh (V) och Lena Olsson (V)
- Motion 2010/11:C207 *Avskaffande av laglotten*, Anders W Jonsson (C)

Statens offentliga utredningar

- SOU 1925:43 Lagberedningens förslag till revision av ärvdabalk II, Förslag till lag om arv m.m.
- SOU 1954:6 Ärvdabalk. Förslag av ärvdabalkssakkunniga
- SOU 1981:85 Äktenskapsbalk. Förslag av Familjelagssakkunniga
- SOU 1998:110 Makes arvsrätt, dödsboförvaltare och dödförklaring

Sveriges författningssamling

- SFS 1857:60 Om vad genom testamente givas må, så ock om gåva av fast egendom
- SFS 1913:120 Om allmän pensionsförsäkring
- SFS 1920:406 Om införande av nya giftermålsbalken
- SFS 1928:280 Om införande av lagen om arv
- SFS 1958:637 Ärvdabalk
- SFS 1969:621 Om ändring i ärvdabalken
- SFS 1974:152 Regeringsform
- SFS 1987:231 Om ändring i ärvdabalken
- SFS 2003:376 Sambolag

Litteratur

- Agell, Anders och Brattström, Margareta, *Äktenskap Samboende Partnerskap*, 5 uppl., Uppsala: Iustus Förlag AB, 2011
- Boström, Viola och Israelsson, Ulf, ”Är arvsrätten föråldrad?”, i: *Svensk Juristtidning*, 2004, s. 644-647
- Boström, Viola och Strömberg, Bertil, ”Laglotten – ett irrationellt inslag i svensk rätt?”, i: *Juridisk Tidskrift*, nr. 1, 2012-13, s. 245-257
- Brattström, Margareta och Singer, Anna, *Rätt arv: fördelning av kvarlåtenskap*, 3 [omarb.] uppl., Uppsala: Iustus Förlag AB, 2011
- Khaneman, Daniel *Tänka, snabbt och långsamt* [Thinking, fast and slow], Svensson, Per (övers.), 1 [omarb.] uppl., Stockholm: Volante, 2013
- Lind, Göran och Walin, Gösta, *Kommentar till ärvdabalken. Del 1 (1-17 kap) Arv och testamente*, 6 [rev.] uppl., Stockholm: Norstedts juridik, 2008
- Singer, Anna, ”Blodsband, släktskap, försörjning eller kanske kärlek? – Om arvsrättens grund och funktion i det postmoderna samhället”, i: *Samfunnsutvikling og arverettslige utfordringer*, Eeg, Thomas (red.), s. 99-119, Oslo: Cappelen Damm AS, 2013
- Singer, Anna, ”Utvecklingen i svensk arvsrätt 1950-2010”, i: *Samfunnsutvikling og arverettslige utfordringer*, Eeg, Thomas (red.), s. 121-132, Oslo: Cappelen Damm AS, 2013
- Trolle Önnerfors, Elsa, ”Jorden, slakten och rätten: om den roll de jordägande gruppernas intressen har spelat för utvecklingen av den svenska arvsrätten”, i: *Samfunnsutvikling og arverettslige utfordringer*, Eeg, Thomas (red.), s. 169-191, Oslo: Cappelen Damm AS, 2013

Elektroniska källor

Bergquist, Ulf och
Striby, Erica,

”Laglotten skyddar särkullbarnen och bör inte avskaffas”, i: *Dagens Nyheter*, 17 jan 2013,
Tillgänglig: <http://www.dn.se/debatt/laglotten-skyddar-sarkullbarnen-och-bor-inte-avskaffas>
(hämtad 2014-03-28).

Thorsell, Svante,

”Dags att Sverige avskaffar bröstarringarnas rätt till arv”, i: *Dagens Nyheter*, 13 jan 2012,
Tillgänglig: <http://www.dn.se/debatt/dags-att-sverige-avskaffar-brostarvingars-ratt-till-arv>
(hämtad 2014-03-28).